

„Nem súlyed az emberiség!”...

**Album amicorum
Szörényi László LX. születésnapjára**

Főszerkesztő: JANKOVICS József
Felelős szerkesztő: CSÁSZTVAY Tünde
Szerkesztők: CSÖRSZ Rumen István
SZABÓ G. Zoltán

Nyitólap: www.iti.mta.hu/szorenyi60.html

MTA Irodalomtudományi Intézet
Budapest, 2007

KISS FARKAS GÁBOR

A róka és a nyúl a Dunán

A flamand Arnoldus Gerardus Laurentius Oláh Miklósnak ajánlott meséje, mint születésnapi iocus

Ladislao Szörényi *sexagenario*

Az ELTE Egyetemi Könyvtárának H. 46 jelű kéziratára, mely nagyrészt Oláh Miklós és a körülötte alkotó költők verseit tartalmazza, régóta felfigyelt a kutatás: már Kaprinay lemásolta magának az egész gyűjteményt a 18. században (*uo.*, *Collectio Kaprinayana*, Tomus LXXXVII). A 20. század elején Hegedűs István kezdett a gyűjteménnyel foglalkozni, és az utolsó *Analecta*-kötetben ki is adta a kézirat első fasciculusát, mely Oláh Miklós saját verseit, illetve hozzá közelálló humanisták neki szánt alkalmi költeményeit tartalmazza, és főként még tevékenységének németalföldi időszakára datálható. A versek szerzői közt ismertebb humanisták is találhatók, Franciscus Craneveld, Cornelius Graphaeus Scribonius vagy Petrus Nannius, nyilván ennek köszönhető, hogy Hegedűs kiadta őket. A kéziratnak ez a része szolgált alapul Oláh Miklós verseinek kritikai kiadásához is, mely Juhász László és Főgel József gondozásában jelent meg 1934-ben, mint mondják, „multis mendis” szabadítva meg a Hegedűs által közzétett szöveget (Nicolaus OLAHUS, *Carmina*, ed. I. FŐGEL, L. JUHÁSZ, Lipcse, 1934, IV.). A kézirattal, és főképp annak terjedelmesebb, második felével azóta se foglalkoztak érdemben: itt olyan verseket és leveleket találunk, melyek Oláh 1539 utáni, magyarországi időszakához kapcsolhatók. Azt, hogy milyen költői kör alakult ki ekkor Oláh Miklós, illetve később Radéczy István egri püspök pozsonyi rezidenciája körül, Barlay Ö. Szabolcs írta meg (BARLAY Ö. Szabolcs, *Radéczy püspök híres hársfája, Vigilia*, 1976), főképp Istvánffy Miklósnak a kertben álló hársfához szóló verseire támaszkodva, melyeket azonban nem ez a kézirat, hanem Istvánffy saját kezű versgyűjteménye őrzött meg (MTA Könyvtár Kézirattár, M. Irod. Ir. 4r 241/II, kiadva: Nicolaus ISTVÁNFY, *Carmina*, ed. I. HOLUB ET L. JUHÁSZ, Lipcse, 1935.). Ugyanezek a versek szerepeltek később magyar fordítással Ritoókné Szalay Ágnes bibliofil válogatásában (*Hortus Musarum*, szerk. RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes, Bp., 1984; újabban: Uő., *Nympha super ripam Danubii*, 2002, 219–241), nemrég pedig Mikó Árpád ismertette Nicasius Ellebodus síremlékét, mely szintén a

Radéczy-körhöz köthető.¹ Eleinte inkább Oláh Miklós személye, majd később Radéczy püspök hársfája adott nyhet a fáradhatatlan ifjú latin költőknek, ahogy Pietro Bembo körének tölgye tette ezt Padovában vagy Jan Kochanowski hársfája Krakkóban (lásd Adam Miczkiewicz *Pan Tadeuszát*).

A hús fa tövében ülő és alkotó költők költeményei közül eddig csak az Istvánffy-verseket tarthatta számon a közönség, melyeket a költő sajátkezü gyűjteménye őrzött meg, a többi kisebb költőnek se a személyét, se verseit nem jegyezte a szakirodalom. Ezt a hiányt most sem pótolhatom, viszont egy innen választott költemény ízelítőt adhat a gyűjteményből, és egyúttal egy humanista születésnap *iocusra* is jó példaként szolgál.

A szerzőről, Arnoldus Gerardus Laurentius Flandrusról csak néhány adatot sikerült kideríteni: a *Biographie Belgique* Arnold Geeraerts név alatt egy munkáját tartja számon, az 1556-ban Kölnben kiadott *De fide catholicát* (péld. ÖNB. 4.Y.69.); ezen kívül csak annyit tud róla, hogy miután elnyerte 1559-ben a pozsonyi kanonokságot, több mint 100 évesen halt meg szülőföldjén, a Brugge melletti Sint Laurensben. Ez azonban minden bizonnyal tévedés, ugyanis a pozsonyi városi levéltár több kifizetési bizonylatot őriz 1564 májusából-júniusából, amelyek Arnoldus Laurentianus néhai plébános temetésével kapcsolatosak.² A magyar szakirodalom jegyzi az 1557-ben Hungaria nevében intézett *Supplex oratioját* (App. Hung. I. 344.; I. IMRE Mihály, *Magyarország panasza...*, Debrecen, 1995, 174–176), mely Hungária siralmával, prosopopoeiával buzdít a török elleni harcra. Ennek ajánlólevelében, mint „designatus moderator inelyti Gymnasii Psoniensis,” tehát az Oláh alapította pozsonyi gimnázium kijelölt igazgatójaként szerepel. Emellett Michael Denis bécsi könyvtörténetében még két másik munkájával találkozunk: egy karácsonyra írt elégiával (*De natalitate...*, „nicht schlecht” – mondja Denis ritka elismeréssel) és egy Bécsben az idő tájt jellegzetes, *Corona laurea*-kiadványban egy versével (1560). Figyelemreméltó, hogy az 1550-es, 60-as évek bécsi alkalmi kiadványainak humanista versszerzői közül sokan felbukkannak kéziratunk költői körében is, melyet mindenképp érdemes lenne alaposabban feltérképezni, és a kor politikai-irodalmi kontextusában elhelyezni (pl. a sziléziai költők szereplése minden bizonnyal Georgius Logushoz, Boroszló püspökéhez köthető, aki Oláh szónoklatára válaszolt I. Miksa pozsonyi koronázásakor 1563-ban). Gerardusról életrajzi információval szolgál egy másik, szintén a kéziratunkban található vers is (187v-188r), melyet „Adamus Schroeterus Silesius poeta laureatus et philosophus” neki,³ „domino Arnoldo Laurentiano, Poetae laureato, pastori et ecclesias-

1 MIKÓ Árpád, *Ianua mortis, Nicasius Ellebodius (1535–77) síremléke: Adalék a Radéczy-kör műpártolásához = Collectanea Tiburtiana: Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére*, szerk. GALAVICS Géza, HERNER János, KESERŰ Bálint, Szeged, 1990, (Adattár, 10), 419–429.

2 Archiv mesta Mesto Bratislava, Inventár listín a listor, kiad. Vladimír HORVÁTH, Pozsony, 1967, 40–41. (7387–88, 7390–7391), május 26-tól.

3 Ő is érdekes tagja az Oláh körül csoportosuló humanistáknak: Adam Schröter (c. 1530–), a nysai születésű, Prágában és Padovában tanult orvos magyarországi tartózkodásával eddig nem találkozott a magyar kutatás. Paracelziánus orvosként és költőként tett szert hírnévre (1564-ben írt

tico Poseniensi,” tehát pozsonyi papnak és koszorús költőnek ajánl. A vers azért is érdekes, mert kiderül belőle, hogy a flamand Arnold Gerard mintegy ex tempore, Dunán hajóztában költögette verseit (talán ennek köszönhető néhol a *metrica licentia*).

Feltűnő a kéziratot kötetben a januárra datált versek nagy száma: Arnoldus Gerardus verse január elsejére van keltezve, Radéczy szintén Oláhnak ajánlott epikus fantáziája január 12-re („Accipe igitur Praesul Amplissime, novj huius annj Xeniolum, et quod a Mercurio audivi, sereno vultu perlegas. Ex Eremo Nicoletana tertio idus Januar Anno 1563.”),⁴ és Istvánffynak ismerjük az egy évvel később, 1564-ben írt panegirikuszát, mely szintén az újévet ünnepli (*Panegyricus ad Nicolaum Olahum*, calendis Ianuarii 1564., a kritikai kiadás első verse), és valószínűleg hivatkozik Radéczy korábbi *xeniolumára*, legalábbis kezdete (En *iterum* Iani festae...) ezt sugallja. Az Oláhnak ajánlott januári versek nagy száma talán Oláh Miklós január 10-i születésnapjával is kapcsolatba hozható, és a kézirat fasciculusainak összekeveredése is legalább részben magyarázható ezzel: körének humanistái latin poémáikkal köszöntötték fel az érseket születésnapján, de bekötéskor ezeknek a kis köteteknek a lapjai összekeveredtek.

Gerardus versebe öltöztetett állatmeséjének témája, ha jól látom, nem ismert az antik és a középkori mesekincsben:⁵ Bécs alatt egy róka elől menekülő nyúl a zajló Duna jegére ugrik, a róka utána, de a jégtábla súlyuktól letörik, és lefelé kezd úszni a Dunán. Gyorsan rájönnek, csak közös erőfeszítéssel élhetik túl a helyzetet, a nyúl jobb oldalról, a róka balról evez, miközben farkával kormányoz, és ha másik jégtábla kerül eléjük, a nyúl rúgja el térdével. A róka megesküszik arra, hogy ha élve kikerül innen, soha többé senkinek, se tyúknak, se más állatnak nem árt, a nyúl követi őt azzal, hogy megígéri, soha többé nem rágja le a földön a zöldségeket. Közel érnek a parthoz, a róka cselet sző, a nyúl rájön erre, és míg a róka elmereng, ő az összefüggő jégre ugrik, ellökve ezzel a jégtáblát és a rókát. A róka vízbe fúl, a nyúl pedig szidalmakkal illeti a rókát, majd esküje ellenére elindul enni a mezőre. Ebből származik a mese tanulsága is: szorult helyzetben könnyen teszünk ígéretet, de jobb sorsban azokat nem tartjuk meg. A verset betűhíven közlöm.

---

egy nevezetes latin költeményt a wieliczka-i sóbányáról, majd Paracelsus műveit adta ki Krakkóban latinul). Róla lásd Włodzimierz HUBICKI, *Paracelsists in Poland = Science, Medicine and Society in the Renaissance, Essays to honor Walter Pagel*, ed. A. G. DEBUS, 1972, I, 168–171 és id., *Chemie und Alchemie des 16. Jahrhunderts in Polen*, Annales UMCS, Sectio AA, 10, 1955, 61–100. – Ritoókné Szalay Ágnes hívta fel figyelmemre, hogy Schröter Bornemisza Péter *Magyar Életrajzához* is írt egy ajánló epigrammát 1558-ban (Tragoedia magyar nelvonn..., 1558, 68r.

4 Comitia deorum a Iove celebrata. A vers szövegét kiadásra előkészítette BARCZA Csillag.

5 A becsapott róka motívuma közismert, és másik szereplője gyakran a nyúl, de a történet más: lásd pl. AaTh 70, *72. (Heltai Gáspárnál szintén együtt szerepelnek a 46. fabulában, ahol az egyik a káposztáról, a másik a szőlőről mond le, mert nehéz megszerezni.) Nem ismeri Gerd DICKE és Klaus GRUBMÜLLER katalógusa sem (*Die fabeln des Mittelalters und der frühen Neuzeit. In Katalog der deutschen Versionen und ihrer lateinischen Entsprechungen*, München, 1987.) Németségöldi humanisták kedvelt témája volt a jég és a korcsolyázás: lásd Jeannine DE LANDTSHEER, IJspret. Nederlandse humanisten op glad ijs, De zeventiende eeuw, 15, 1999, 85–101.

De vulpe et lepore,

a Danubio flumine soluta glacie abreptis anno MDLVII Calendis Ianuarij:
Arnoldi Gerardi Laurentiani Flandri *Elegia*

Ad re[verendissi]mum do[minus] Strigonien[sem] i[n]c[ipit]

Balbe, novenarum decus immortale sororum
Ut ridere queas, ad mea sacra veni.⁶

Frigore concretus Ister dimouerat undas,
Non procul a uallis, pulchra Vienna tuis.
Iratuque diu quia clausus utrinque stetit,
sorbuerat pontes sorbueratque domos.
Nec dedit irriguas solum de flumine lymphas,
undique sed terras obruit amne suo.
Sylvestresque feras in montibus esse coegit,
In quibus optatae cura salutis erat.
Dumque aliae fugiunt aliae merguntur in undis,
Horrendae facies mortis ubique fuit,
Non potuere omnes quia vertere terga procellis,
Frigore multiplici concutiente pedes:
Praecipue tamen e reliquis data certa fuisset
Praeda lepus, cuius diriguere pedes:
Obuia ni uulpes stomacho latrante per agros,
Illi clausisset uoce minisque uiam.
Ac ita dum sequitur leporis uestigia uulpes,
Insilit in glaciem, quam tenet unda, lepus.
Callida quod postquam fieri uulpecula vidit,
Et sequitur cursu quo citiore potest.
Danubius leporis sortem miseratus iniquam,
Fortunam similem fecit utrunque pati.
Incaepitque illam glaciei soluere partem,
Qua uolueret sibi consuluisse ferae,

6 Kérdés, hogy ki lehet Balbus, akit a flamand költő megszólít ajánlásában. Ritoókné Szalay Ágnes Joannes Balbinusra, a litomericei cseh költőre hívta fel a figyelmem (Gyalui Torda Zsigmond és Werner Euphémia házasságára írt költeményeit lásd az 1551-ben kiadott *De nuphis Sigismundi Geloii Pannonii...* kötetben, RMK III, 399 és RMK III, 5363), mint lehetséges megoldásra.

Dumque feruntur aquis animalia fluminis Istri,
Non auido morsu mutua membra petunt,
Sed prius (in dubiis) habito ratione salutis,
Alterius firmam postulat alter opem.
Iamque lepus dextrum cornu, uulpecula laeuum
Occupat, et cauda remigit inter aquas.
Ac quotiens stridens glacies obuenerat illis,
Tum lepus opposito poplite fortis erat.
Quisquis ad haec tacitos mouit spectacula uultus,
Riserat ut nunquam talia uisa prius:
Mox age, frater ait uulpes, sed conscia fraudis,
Fortiter in portum dirigo uela suum.
Foedus amicitiae tecum sociabo perenne
Dixerat, ast animo concipiente dolos.
Saepe ratem fragilem stridens obuerberat unda,
Naucleris pauidos inijcit atque metus
Et quoties rapidus se praecipitauerat Ister,
Facta parum certae uota salutis erant.
Iurabat, si posset aquas euadere uulpes,
Amplius haud cuiquam uelle nocere uiro.
Per se securas gallinas uiuere mandat,
Si pede seruato repere possit humi.
Parcat Danubii grauis unda, lepusculus inquit,
Fructibus ut parcam terra benigna tuis:
Non uirides segetes sternam, sed inania tantum,
Quae nutrit tellus, gramina dente teram.
Interea glaciem moles infringit aquarum,
Danubio paruam concutiente ratem.
Et uarie secum uulpes meditatur et haeret,
Et tumidas cauda remige pellit aquas.
Cogitat et qua se possit ratione tueri,
Neue lepus celerem possit inire fugam.
Nam simul et se se seruare uolebat ab undis,
Membraque naucleri dilacerare sui.
Dumque ita praemeditans oculos defigit in Istrum,
Nec uidet obducto flumine stare gelu,
Dimouet a glacie se se lepus, ac pede terram
Calcat et in uulpem scommata falsa iacit.
I nunc, et cauda glaciem moderare caducam,
Quos mihi struxisti iam capiere dolis.

Piscibus esca cades, mox absorbeberis Istro,
Et frustra repetes calliditatis opem.
Dixerat, interea uulpes immergitur undis,
Danubio nullas percipiente preces.
Et lepus antra petens, modo deuia lustra pererrat,
Nunc sata telluris sternere gaudet humi.
Et quae damna uagis prius abiurabat in undis,
Agris accumulat liberiore modo.
Scilicet extorquent obiecta pericula uota,
Quae pereunt postquam lenior aura cadit
Balbe uale, moueare precor per ludicra uerba,
Saepe capi uulpes calliditate sua.

(Bibliotheca Universitatis Budapestinensis, Ms. H 46 198v–200v)

Testimonium de auctore:

Reverendo tam nobilitatis insigniis tam eruditione et uirtute conspicuo uiro
domino Arnolde Laurentiano, Poetae laureato, pastori et ecclesiastico Poseniensi
etc. In futurae pignus amicitiae

[...]

Te tua diverso pietas commendat in orbe,
te scit et occasus, quicquid et ortus habet,
Candida tu viridi redimitus tempora lauro,
Carmine Danubii saepe moraris iter.
Qui dum te facili meditari numine uersus,
Audit, inundantes flumine tardat aquas.
Quas dum Pannoniae gratus bibet incola terrae,
Officii noster munere crescat amor.
Candida sic uultu faueant tibi fata sereno,
Cunctaque pro stentque cadantque tuo.
Florida te praecone Dei sic pascua surgant,
Ne lupo innocuas laedat auarus oues.

Rem sine consilio uelle mouere nefas.

Adamus Schroeterus Silesius poeta laureatus et philosophus.

(Bibliotheca Universitatis Budapestinensis Ms. H 46, 187v–188r)

GÖMÖRI GYÖRGY

Az 1566-os év és Zrínyi Miklós Paul Melissus költészetében

J. J. Boissard 1598-ban De Brynél, a Majna melletti Frankfurtban könyvet adott ki *Icones virorum illustrium* címmel, amelyben közölte a kor jelesebb férfiúinak arcképét, róluk rövid életrajzot is mellékelve. A Schede néven a Palatinátusban született Paulus Melissusról azt írja, hogy ez a sokoldalú és termékeny neolatin költő 1561-ben ugyanattól a Georg Tannertól tanult görögöt a bécsi egyetemen, aki pár évvel korábban Bornemisza Pétert Sophocles *Elektrájának* magyarítására ösztönözte, majd (Boissard szerint) 1564-ben német földön „poeta laureatus”-zá, vagyis koszorús költővé avatták. Melissus ezután tanult Prágában, Wittenbergben és Lipszében is, majd „Miksa császár alatt Magyarországon katonáskodott.” 1572-ben németre fordította Dávid király zsoltárait. Beutazta egész Európát, természetesen járt Páduában, de Londonban is, végül Heidelbergben kötve ki, ahol 1602-ben bekövetkezett haláláig főkönyvtáros volt az egyetemen.

Melissus költészete a kor enciklopédikus körképe – szinte minden jelentősebb személyiséget ismer és megénekel, Báthori István lengyel királytól Miksa császárig, Carol Clusius nemzetközi hírű botanikustól Sir Philip Sidney-ig és Schwendi Lázárig. Legtöbb versében mégis I. Erzsébet angol királynőt dicsóiti: már 1575-ös verseskötetében két latin verssel, később újabb hat költeménnyel, míg végül 1582 táján egy hosszú pindarikus ódával. Egyik korábbi ódájában Erzsébetről azt írja: „cuius in pectore sapientia Palladis / Habitat...,” vagyis a királynő szívében Pallasz Athéné bölcsessége lakik. Egy másik versében magát Erzsébet „rabszolgájának” nevezi, amire az angol királynő szellemes kis latin verssel válaszolt, furcsállva, hogy Melissus, szabad ember létére magát rabszolgaságra ítélné, s ezzel a fordulattal bókolt a költőnek: „De Te a költők fejedelme vagy, én pedig /Alattvalód, ha fennen hangzó versed / Tárgyául választ. Milyen király szégyelne megbecsülni / oly költőt, aki félistenből minket istenné emel?”¹

Az európai késő reneszánsz e költője magyar szempontból különösen érdekes. Nem csupán azért, mert legteljesebb gyűjteményében, a *Schediasmata poeticában* (Párizs, 1586) számos magyarhoz írt, illetve magyar vonatkozású verset találunk, hanem mert az

1 *Elizabeth I. Collected Works*, eds. L. S. MARCUS, J. MUELLER, M. B. ROSE Chicago–London, University of Chicago Press, 2000, 302.

a bizonyos magyarországi tartózkodás, amit különben Nemeskürty István is említ egyik közleményében,² olyan élményévé vált, amit évtizedeken át több versben próbált kiírni magából. Hamarosan meglátjuk, miért.

Most csak soroljuk fel azokat a magyarokat, akikhez Melissus verset írt: a már említett Báthori István mellett több verset Dudith Andráshoz, egyet Zsámboki-Sambucushoz, egyet az erdélyi Uncius Lénárthoz (akinek *Poematum libri septem de rebus Ungaricis* című, 1579-ben kiadott műve a teljes magyar történelem első verses feldolgozása), egy epigrammát pedig *Ad Paxium et Thurium* címmel Paksi Cormaeus Mihályhoz és (valószínűleg) Thuri Farkas Pálhoz.³ Egyik kiadványában szerepel egy hatsoros epigrammája, amit Páduában írt, Bakfark Bálint sírjánál, a *Monumentum Valentini Grevii Bacfarci*, amelyben Amphionhoz, Orfeuszhoz és Arionhoz hasonlítja a 16. század erdélyi születésű mesterlantosát.⁴ Ami a további magyar tárgyú verseket illeti, van köztük olyan is, amelyik II. Alfonz ferrarai herceg magyarországi hadjáratból való visszatérését ünnepli,⁵ míg egy másik, II. Miksa császárhoz intézett epigrammában szintén szó van az 1566-as magyar hadjáratról. A cambridge-i egyetem két Melissus-kötetének egyikében ismeretlen kéz a cím (*Ad Maximilianum Secundum Ip.*) alá be is írta: „Anno Christi 1566.” Ennek a nem sokkal a leírt esemény után szerzett, tizenhat soros kis versnek a közepe táján Melissus ezt mondja:

„Grande decus meruit laudemque SERINIUS heros, / Sospite quo sopses vestra
Sigethus erat: / Fortiter ob patriam pugnans quia vulnere diro / Maluit, adverso caesus
ab hoste, mori,”⁶

amit én kicsit szabadon így magyarítottam:

„Hős Zrínyit illesse hírnév és harci dicsőség / Ki Szigeted falait védte, szerencse fia! /
Bátran küzdve honáért szerzett mély sebeket és / Szemben az ellennel, karddal küzdve
lehullt.”

Zrínyi Miklósról, a szigetvári hősről van itt természetesen szó, aki – mint tudjuk – elesett az utolsó nagy kirohanásnál, csak egy-két nappal élve túl Szolimán szultán halálát. Melissus szerencsésnek véli azt, aki nem ágyban párnák közt, hanem a harctéren halt meg, ezzel dicsőséget hozva magára és nemzetére.

2 ItK, 1980/3, 313.

3 Pauli MELISSI, *Schediasmata poetica*, Paris, 1586, Liber III. 76. – Thuri Györgyöt Melissus csak 1597-ben ismerte meg.

4 Pauli MELISSI, *Melesivae odae*, 1580, F/3.

5 'Ad Uraniam. Cum Alphonsus II dux Ferrariae ab expeditione Hungarici domum esset reversurus', MELISSUS, op. cit. Liber III, 93–94.

De Melissus nem csak távolról szemléli Szigetvár és Zrínyi sorsát: szemtanúja egy olyan eseménynek, ami élete végéig megmarad emlékezetében. Szigetvár bevétele után ugyanis a török nagyvezér golyosba göngyölve elküldte Miksa császárnak Zrínyi Miklós ecetben és borban megmosott, levágott fejét. Melissus ekkor éppen a Győr melletti táborban tartózkodott, nemcsak látta, hanem mint egyik versében írja is, *kezében tartotta* a szigetvári hős levágott fejét! Ezt az epizódot (ti. a fej elküldését) többen megírták Melissuson kívül is: Istvánffy Miklós, nem sokkal Zrínyi halála után szerzett latin sírfeliratában („A vad törökök leszakítva nyakáról / elküldték a fejét a szülőtteinek...”,⁷ valamint részletesebben Christianus Schesaeus (1535?–1585) *Ruinae Pannonicae* című eposzának tizedik könyvében. Az erdélyi szász humanista költő szerint Szigetvár bevétele után: „Ekkor Zrínyi fejét elvágja a győztes a testtől / küldi, hogy adják át Miksának, s így üzen ennek /: 'Lám, odalett a pajzsod s híres védőfala Bécsnek – Zrínyi...' ... Drága barátjának vesztén megrendül a császár, / s a könnyeinek bő harmata csordul az arcán.”⁸

Arról, hogy Miksa valóban megsíratta-e Zrínyi Miklóst, (ami könnyen elképzelhető), Melissustól nem értesülünk, de a levágott fej látványa olyan hatást tett rá, hogy először „Melica” ciklusának *In P. C.* című versében utal rá: „Tale erat robur comitis Serini; / Cujus heu vidi mutila caput cer-/ Vice revulsum” (Ilyen volt az ereje Zrínyi grófnak, aki-nek párnába göngyölt levágott fejét magam is láttam), hogy később, egy 1595-ben kiadott hosszabb művében újra visszatérjen ehhez a témához.

Ez a másik vers pindaroszi óda, pontosabban két, egy kötetben kiadott óda közül a második. Az elsőt Melissus Jan Zamojski lengyel kancellárhoz írta, a zamoscsi akadémia alapításának tiszteletére 1594-ben, a második pedig Georg Farensbachnak, Báthori István német születésű hadvezérének katonai erényeit magasztalja. Ennek a kis rostocki kiadványnak a teljes címe: *Carmina duo. Unum ad Samoscium, alterum ad Farensbachium sc(h)ripta* (hely nélkül), 1595, és az meglehetősen ritka; én a British Library példányát használtam.⁹ A német hadvezérhez írt *Melos ... ad ... Georgium Farensbachium...* elég hosszú szöveg, amelyből bennünket elsősorban a 21–32. sorok érdekelnek – ezek szólnak arról, hogy Farensbach 1566-ban Miksa császár szolgálatában akkor harcolt Magyarországon, amikor Zrínyi Miklós elesett. (Ezt a versrészletet e tanulmányom függelékében mellékelem.) Itt nem csupán azt mondja el Melissus, hogy látta Zrínyi fejét, hanem hogy: „...huius ego caput / Collo recisum post tenui hac manu / Et ipse miles,”¹⁰ (Magam is, katonaként, kezemben tartottam az ő nyakától levágott fejét). Mint már mondtuk, ez az élmény sokáig kísérthette Melissust, ha még majd harminc évvel később is bevette egy teljesen más témáról írott versébe.

6 MELISSUS, op. cit., Liber I, 11.

7 *Janus Pannonius–Magyarországi humanisták*, Bp., 1982, 374. (HEGYI György fordítása.)

8 *Uo.*, 462. (MURAKÖZI Gyula fordítása.)

9 Pauli MELISSI, *Carmina duo...*, szerk. KLANICZAY Tibor. (Jelzete: BL MS 11408.)

10 *Ibid.*, A/4.

Zrínyi halálának Európa-szerte nagy visszhangja volt, már az ismert wittenbergi gyászantológiát megelőzően is. 1573-ban jelent meg Bázelen Pietro Bizarri *Pannonicum bellum...cumque Arcis Szigethi expugnatione* című műve, amelyben a tudós szerző ne Sziget hősiei védelmét írja le, hanem olyan meglepő dolgokat is közöl, hogy Purkircher György pozsonyi orvos és asztronómus 1566 márciusában megjövendölte Nagy Szolimán halálát.¹¹ Ugyanez az olasz író nem csupán jelentéseket küldött 1566-ban Lord Burghleynek Angliába, de még Szigetvár képét is mellékelte egyik levelében.¹² Érdeemes hozzátenni, hogy számos angol önkéntes tartózkodott ekkor Miksa táborában, de mivel a fegyverszünetet Szigetvár eleste után elég hamar megkötötték, már nemigen vehettek részt a török elleni harcokban. De ez már egy másik dolgozat témája, mint ahogy az is, hatott-e s mennyire Paul Melissus arra a Budai Parmenius Istvánra, akit az 1580-as években Anglia jeles neolatin költői közé soroltak, mivelhogy bizonyos tematikai hasonlóságok határozottan megállapíthatók verseikben.

Függelék

(Részlet MELISSUS, *Ad illustrem et bellicossimum Virum Georgium Farensbachium...*
MELOS: In quo illius laudes militares, & maximae virtutes commemorantur)

A 21–32. sorok:

Exinde in Hunnum finibus extimis,
Thrax obsideret cum Solyman, ferox
Hostis, Sigethum, strenueq(ue)
Eligeret potius moriri
Comes Serinus (cujus ego caput
Collo recisum post tenui hac manu
Et ipse miles) quam pacisci
Cum trucium agminibus latronum
Ut salvus eset: tu generose Vir
Illo stetisti tempore Caesaris
A parte Maximilliani,
Pannoniam gladio tuentis.

11 Pietro BIZARRI, *Pannonicum Bellum...*, Basileae, é. n. 301.

12 Public Record Office (London), State Papers, Foreign, Elizabeth I. SP 70/86.